

FORMOVANIE OSOBNOSTI DIEŤAŤA V PODMIENKACH PIONIERSKEJ ORGANIZÁCIE SZM

MÁRIA BRENČIČOVÁ

Katedra pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Bratislava

Tridsiate tretie výročie vzniku Pionierskej organizácie SZM, ktoré sme v roku 1982 oslavili, bolo aj príležitosťou pre pedagogických a vedeckých pracovníkov, aby sa zamysleli nad tým, čo sme v oblasti detského hnutia teoreticky spracovali, čo sme poskytli praxi a čo treba urobiť, aby sa komunistická výchova v podmienkach Pionierskej organizácie SZM cielavedome organizovala. Vychádzajúc z hodnotenia najvyšších stranických, štátnych a zväzáckych orgánov, ako aj z mnohých vyznamenaní a uznaní, ktoré dostali pedagogickí a vedeckí pracovníci, je možné konstatovať, že sa na tomto úseku vela urobilo. Život a vývoj spoločnosti a tak aj vývoj detskej organizácie neustále postupuje, naše deti sa vyvíjajú, menia, požiadavky spoločnosti sú v každom smere náročnejšie, a preto aj problematika pionierskeho hnutia sa sleduje a spracúva so zreteľom na súčasné a najmä perspektívne potreby rozvinutej socialistickej spoločnosti. Túto skutočnosť opäť zdôraznil XV. zjazd KSCČ: „Stále budeme mať na zreteli, že mládež je budúcnosť našej krajiny. Výchove mladej generácie, jej problémom, venuje dnes naša strana a nás štát sústavnú pozornosť. V dôsledku toho rastie vzdelanosť a kvalifikácia mládeže, jej pracovná a spoločenská aktivita... Máme zdatnú, vyspelú a uvedomelú mládež. Právom v nej vidíme dôstojného pokračovateľa nášho veľkého revolučného diela. Jednou z prvoradých povinností strany a celej spoločnosti je dbať, aby mladý človek mal aktívny, činorodý vzťah k životu, aby z mladých ľudí vyrástli uvedomení, odborne zdatní občania socialistickej vlasti.“¹

V duchu týchto slov a pod priamou starostlivosťou Komunistickej strany Československa sa rozvíja činnosť aj v detskej pionierskej organizácii, ktorú sledujeme, skúmame a získané skúsenosti zovšeobecňujeme. Dôkazom toho sú aj výsledky vo výchovnej oblasti, ktoré sme dosiahli za uplynulých 33 rokov v Pionierskej organizácii SZM. V priebehu celej činnosti sme stále sledovali pedagogické,

1 Pravda 13. apríla 1976, s. 5.

psychologické, sociologické aspekty, ktoré podmieňujú správne usmerňovanie výchovného procesu v podmienkach pionierskych kolektívov. Zintenzívnenie a skvalitňovanie výchovnej práce v pionierskej organizácii je v súlade s projektom Ďalšieho rozvoja československej výchovno-vzdelávacej sústavy, ktorý sa v súčasnosti realizuje na všetkých stupňoch škôl a samozrejme v úzkej koordinácii všetkých výchovných činiteľov: „Systém výchovy mimo vyučovania má za cieľ napomáhať rozvoj tých stránok osobnosti detí, ktoré majú rozhodujúci význam pre výchovu k samostatnosti, angažovanosti, vytváranie návykov pre vhodné využívanie voľného času tak v čase školskej dochádzky, ako aj v budúcom živote. Neoddeliteľnou súčasťou výchovno-vzdelávacej práce so žiakmi v čase mimo vyučovania je využívanie voľného času detí a mládeže na záujmovú činnosť. Vykonáva a organizuje ju škola, PO SZM, SZM, výchovné zariadenia alebo ďalšie organizácie a inštitúcie. Patrí k dôležitým zložkám života detí a mládeže a jej hlavnou úlohou je uspokojovanie ich záujmov a rozvoj ich individuálnych schopností.“²

Aj zákon z 21. júna 1978 o opatreniach v sústave základných a stredných škôl v § 41 zakotvuje spoluprácu škôl so Socialistickým zväzom mládeže a s Pionierskou organizáciou Socialistického zväzu mládeže: „Školy spolupracujú s organizáciami uvedenými v odseku 1 (SZM a PO SZM) najmä pri rozvoji ideovo-politickej výchovy a spoločenskej aktivity žiakov a pri vytváraní organizačnej základne týchto organizácií na školách.“³

Vo výchovnej práci v pionierskej organizácii vychádzame z týchto v zákone zakotvených postulátov a uvedomujeme si, že vedecky organizovanú výchovu od najútlejšieho veku možno teoreticky rozpracovať a v praxi uskutočňovať len vtedy, ak budeme v úzkej súvislosti a podmienenosťi zohľadňovať podstatné faktory výchovného procesu, a to školu, rodinu a detskú organizáciu. Pedagogická veda má vypracovať na základe súčasného teoreticko-praktického poznania vedecké základy jednotného systému výchovy, ktorý má zabezpečiť sústavné a účelné formovanie osobnosti dieťaťa. Celá problematika je naisto veľmi rozsiahla a zložitá, ale jednotlivé výchovné inštitúcie podľa svojich špecifických podmienok majú svoje konkrétnne nezastupiteľné úlohy pri formovaní detskej osobnosti. Svoje konkrétnne, významné poslanie a úlohy má v tomto smere aj detská organizácia, a preto chceme v tomto príspevku analyzovať výchovnú činnosť v pionierskych kolektívoch vo vzťahu k samotnému dieťaťu ako objektu a súčasne subjektu výchovného procesu. Z toho aspektu sa sústredíme na:

ad 1. Poznávanie osobnosti dieťaťa,

2 Ďalší rozvoj československej výchovno-vzdelávacej sústavy-čiastkové projekty. Bratislava, SPN 1977. s. 125.

3 Sbírka zákonom č. 63/1978, časťka 14, s. 265.

ad 2. Procesuálnu stránku formovania osobnosti dieťaťa prostredníctvom výchovného systému pre iskry a pionierov.

1. Poznávanie osobnosti dieťaťa

Marxistický prístup k chápaniu osobnosti kladie dôraz na vzájomný vzťah jedinca a prostredia. Biológia tento vzťah jedinca a prostredia objasňuje tak, že sa človek nerodí s hotovými vlastnosťami alebo schopnosťami, ale len so súborom dispozícií. Pôsobením výchovy a prostredia sa vytvára v osobnosti súhrn znakov, ktoré sú výslednicou stretávania protichodných síl. Rozvíjanie schopností a vlastností človeka sa teda deje spolupôsobením vonkajších i vnútorných podmienok. V konečnom dôsledku možno teda povedať, že na formovanie osobnosti sa zúčastňuje dedičnosť, prostredie a vlastné „ja“, teda subjekt výchovy. Nezáleží len na dedičnosti a prostredí, v ktorom má významný podiel škola, rodina, pionierska organizácia a verejnosc, ale na vzájomnej závislosti všetkých komponentov a na osobnosti samotnej. Z hľadiska socialistickej výchovy je dôležité utvárať dostatok priestoru pre vlastnú činnosť jednotlivca v takom prostredí, v ktorom maximálne prejavuje aktivitu. Priam ideálne podmienky utvára detská pionierska organizácia. Vedľ už N. K. Krupská nás upozorňuje: „Už fakt, že detská organizácia jestvuje, má nesmierne výchovný význam. Dieťa si zvyká mať ustavične pred očami záujmy celého kolektívu. Spája celú svoju činnosť s činnosťou kolektívu. Utvára sa v ňom určitá kolektivistická psychológia, ktorá je najlepším regulátorom inštinktov, ničí pocit bezmocnosti a osamelosti. Čím včaššie začína dieťa žiť kolektívnym životom, tým je viac predpokladov, že z neho vyрастie ozajstný komunista, ktorý dokáže oddať sa celou dušou spoločnému dielu.“⁴

Pre splnenie výchovného cieľa v pionierskej organizácii je dôležité poznať základné teoretické poznatky o osobnosti dieťaťa, jeho vekové a individuálne osobitosti, jeho schopnosti a záujmy, ako aj rodinné prostredie. Čím viac poznatkov o dieťati máme, tým bude výchovné pôsobenie účinnejšie. „Vzájomné vzťahy výchovy a vývinu nadobúdajú svojské črty v rozličných vekových etapách v závislosti od úrovne vyspelosti detského organizmu, jeho nervovej sústavy, jeho duševnej úrovne, jeho prirodzených možností a individuálnych osobitostí, ktoré sa utvorili v procese rastu. Prirodzené možnosti dieťaťa sa uskutočňujú a rozvíjajú pri jeho činnosti, usmerňovanej výchovou. Každá v ňom vznikajúca svojská duševná črta je, ako hovorí I. P. Pavlov, „amalgamizáciou“ vrodených a získaných prvkov. V tejto „amalgamizácii“ býva vzájomný pomer vrodených a získaných prvkov rôzny, čo závisí od rázu svojskosti samej, jej zložitosti i doby vzniku individuálneho vývinu.“⁵

⁴ Krupská, N. K.: O vedúcom a jeho práci s pioniermi. Bratislava 1963. s. 113.r

⁵ Kostuk, G. S.: O vzájomnom vzťahu výchovy a vývinu dieťaťa., In: Štúdie o procese mravnej výchovy. Bratislava, SPN 1965, s. 91.

Osobitosti detí pionierskeho veku, ktoré poskytuje psychológia, umožňujú výchovnému pracovníkovi kvalifikovaný prístup k určitému kolektívu pionierov. Dôležité je však aj poznanie osobitostí každého jednotlivca. To znamená poznať potreby, túžby, názory, záujmy, ale aj fyzické schopnosti, zdravotný stav, rodinné prostredie, školskú prácu, úspechy a neúspechy v učení. Je potrebné poznať aj postavenie dieťaťa medzi kamarátmi, ochotu podriadať sa iným, schopnosť nadvázovať kontakty s inými. Ak poznáme, čo je pre každé dieťa charakteristické, môžeme voliť správny postup práce, zaradenie do kolektívu, poverovanie primeňanými úlohami a usmerňovanie záujmov.

Poznávanie osobnosti dieťaťa je však proces dlhodobý. Je to proces vzájomných kontaktov pionierskeho vedúceho s dieťaťom, vzťahov jednotlivca s inými deťmi v pionierskej družine, v pionierskom oddiele, činnosť dieťaťa v mnohostrannej pionierskej práci, postoje dieťaťa pri úspechu i neúspechu. Počas rôznoorodej činnosti sa dajú odhalovať mnohé stránky osobnosti dieťaťa. Postupne je potrebné poznatky o dieťati dopĺňovať, meniť na základe nových skutočností, ktoré sa dennodenne získavajú. Práve prostredníctvom výchovy sa dieťa formuje a vyvíja, preto nemôže byť obraz dieťaťa nemenný. V tomto smere sa vyskytuje v pedagogickom postupe často aj nesprávne raz a navždy označenie dieťaťa ako veľmi schopného, alebo celkom neschopného. V každom dieťati je niečo dobré a cenné, ale je potrebné klady objaviť a o tieto sa oprieť vo výchovnom procese. Prostredníctvom záujmovej činnosti sa rozvíjajú a podporujú dobré vlastnosti a prekonávajú negatívne črty. Vo výchove je dôležité prejavovať hlbokú vieru v dieťa. Preto je užitočné využiť pozitívne vlastnosti a na týchto budovať. Nie naopak, lebo sa prichádza k nesprávnemu spôsobu výchovy, z ktorej vyplýva nechuť k práci a formalizmus v celkovej činnosti. Vyzdvihovaním kladných stránok osobnosti sa získava pocit užitočnosti a zdravé sebavedomie. Týmto spôsobom sa pestuje v deťoch aj silná vôľa prekonávať vlastné nedostatky a bojovať proti nim. Takýto postup súvisí aj s Makarenkovým názorom: čo najviac úcty k osobnosti a čo najviac požiadaviek k osobnosti. Úcta, láska a dôvera v osobnosť má byť v Pionierskej organizácii SZM základom výchovnej práce. Ľudský prístup, bez mentorovania, má sprevádzať celú činnosť pionierskych pracovníkov, lebo je v súlade s chápaním charakteru detskej organizácie.

Vzhľadom na tieto skutočnosti chceme uviesť metodiku poznávania osobnosti dieťaťa v podmienkach pionierskej organizácie SZM. Pritom je dôležité poznať

- a) základné charakteristické znaky osobnosti dieťaťa a jeho začlenenie v rámci kolektívu,
- b) poznáť vhodné metódy poznávania,
- c) zatriediť poznatky a vyvodíť z nich závery.

a) *Základné charakteristické znaky osobnosti* sa získavajú v priebehu činnosti. Už po krátkom čase ešte v prípravnom období sa pri utvorení pionierskeho

oddielu objavujú deti aktívne, o ktoré sa výchovný pracovník v svojej činnosti opiera. Sú to deti živé, vždy plné nápadov, so silným temperamentom, iniciatívne, spontánne reagujú, ochotne plnia úlohy. Tieto deti sú bezprostredné, kamarátske a vedia strhnúť k činnosti aj ostatných. Vo výchovnom procese v pionierskych kolektívoch je veľmi dôležité tieto deti poznať, lebo tvoria jadro kolektívu a predstavujú vlastne jeden zo základných znakov samostatnosti Pionierskej organizácie SZM. Samostatnosť, tvorivosť detskej organizácie, účasť na priamom organizovaní činnosti sa zabezpečuje prostredníctvom pionierskeho aktívu.

Aktívom však nerozumieme len volených pionierskych funkcionárov v pionierskych skupinách, oddieloch alebo členov okresných pionierskych štábov, ale aj ďalších pionierov, ktorí z poverenia aktívu organizujú a pomáhajú zabezpečovať určité pionierske podujatia. Na aktív sa kladú vyššie požiadavky ako na ostatných členov kolektívu, lebo aktivisti zodpovedajú kolektívu za svoju činnosť. Práca aktívu je predpokladom i pri utváraní kolektívnych vzťahov nadriadenosti i podriadenosti. Podľa mnohých výskumov (B. Meššová, M. Chudíková, M. Matuščák, V. Fedorová, M. Brenčičová), ktoré sa v pionierskych kolektívoch robili, samotné deti požadujú, aby pioniersky aktivista mal predovšetkým tieto kladné vlastnosti: organizačné schopnosti, čestnosť, skromnosť, spravodlivosť, usilovnosť a aby dosahoval dobré výsledky v učení, aby ochotne pomáhal členom kolektívu. Pri výbere kandidátov do funkcií v pionierskom aktíve je nevyhnutné brať do úvahy mienku detí ako rozhodujúcu a prvoradú. Preto je dôležité poznávať prirodzených detských vodcov, ktorých všetci uznávajú. V každej detskej skupinke majú niektorí členovia väčšie organizačné schopnosti, ktoré druhým imponujú. Získavajú však prirodzenú autoritu ostatných a ovplyvňujú tým konanie a názory iných. Ich priateľstvo sa usilujú získať i ostatní členovia kolektívu. Deti z prirodzeného aktívu preveríme pri rôznej činnosti vo funkciách, v skupinových, oddielových radách, alebo sú poverené vedením pionierskej družiny, pracujú ako vedúci hviezdičiek, iskier a zastávajú aj iné funkcie. Pre výchovného pracovníka je dôležité, aby podporoval autoritu pionierskeho aktívu, aby sa plnenie úloh vyhodnocovalo a ocenilo, aby videli členovia aktívu, ale aj celý kolektív výsledky svojej činnosti.

Druhú veľkú skupinu tvoria deti, ktoré pocitujú potrebu zaradiť sa do kolektívu a chcú byť pozitívne hodnotené. Ak aj neprejavujú mimoriadnu aktivitu a spontánosť, predsa rady pracujú, chcú byť užitočné. Sú to deti družné, kamarátske a spoloahlivé. V činnosti nasledujú toho, kto na nich zapôsobí, teda aj pioniersky aktív, okolo ktorého sa tieto deti zoskupujú. Názorne je možné v tomto smere sledovať prácu v pionierskych družinách pod vedením vedúceho pionierskej družiny a prácu v oddiele pod vedením oddielovej rady ako celku a jednotlivých členov oddielovej rady zvlášt. Deti v tejto skupine je najviac, pritom je možné nazvať ju, ako hovorí A. S. Makarenko, „zálohou aktívu“. „Činný aktív tvoria tí, ktorí zjavne pred všetkými vedú komúnu, ktorí reagujú na každú otázku s citom,

vášnivo, presvedčivo, požadovačne. V obyčajnom zmysle — oni vedú komúnu. Ale v prípade nebezpečenstva, veľké kampane alebo reakcie na nejaký škandál vždy majú zálohy, ktoré nie sú ešte aktívom alebo veliteľmi, nemajú ešte formálne oficiálne miesto, lež ktoré im prichádzajú na pomoc hned. Toto sú zálohy aktívu, ktoré vždy nahradzajú činný aktív.⁶ Z tejto prirodzenej zálohy sa dopĺňa, rozširuje a obmieňa základný aktív v pionierskych kolektívoch.

Ďalšiu skupinu detí, s ktorou sa v praktickej činnosti stretávame, je skupina zdravého pasíva. Sú to deti, ktoré sa držia stranou. Sú medzi nimi deti zakríknuté, nesmelé, bojazlivé, zákomplexované, s pocitom menej cennosti, deti, ktorým sa nedarí, ktoré sa nevedia hrať, ale aj deti pohodlné a znudené alebo rozmaznané. Tu je dôležité citlivu rozoznávať príčinu pasivity dieťaťa, aby sa našiel adekvátny spôsob aktivizovania detí v takej miere, aby sa zapájali aspoň do jednej činnosti. Správne je, ak sa im pridelí primeraná, hoci aj menšia úloha v spolupráci s niektorým kamarátom a po splnení úlohy sa vyzdvihne konkrétny výsledok. Ide tu o spôsob zvyšovania správneho sebavedomia a posilňovania dôvery vo vlastné sily.

Posledná skupina, ktorá sa vyskytuje, sú deti stojace v opozícii proti ostatným. Sú vznetlivé, vybuchujú pre hocjakú maličkosť, sú vzťahovačné, pocitujú určitú neoprávnenú krivdu, ťažko sa podriadujú, robia často navzdory rôzne výčiny. S týmito deťmi je ťažká a komplikovaná práca, ale je potrebné odhaliť príčiny ich správania sa a hľadať cestu k zblíženiu. Primerané úlohy, ktoré zaujímajú jednotlivca, v ktorých vidí zmysel a úžitok, pritažlivá telovýchova alebo iná záujmová činnosť môže postupne preklenúť medzeru medzi jednotlivcom a kolektívom. V tejto skupinke je potrebná trpežlivá, sústavná, premyslená, často individuálna práca výchovného pracovníka, ale aj pomoc členov pionierskeho aktívu. Nemalo by sa stať, že tieto deti dostanú akési označkovanie „nepolepšiteľných“ a celkom izolovaných detí. Vo výchovnom procese aj napriek určitým klasifikačným skupinám musíme neprestajne zohľadňovať dialektiku výchovy v celej zložitosti a komplexnosti. Nemôžeme deti mechanicky začleniť do jednej alebo druhej skupiny, ale sledovať a všímať si dieťa vo vývine, v pohybe. Naším cieľom je meniť deti v súlade s výchovnými cieľmi a ideálmi socialistickej spoločnosti. V tejto tendencii je potrebné chápať aj uvedené charakteristické skupiny detí v pionierskej organizácii, ktoré poslúžia ako orientačná pomôcka a východisko k poznávaniu detskej osobnosti. Príslušnosť dieťaťa do určitého typu poznáme najlepšie podľa jeho činnosti. Preto je dôležité premysliť obsah, metódy a formy činnosti detí. Pioniersky vedúci počas činnosti pri reagovaní detí hľadá aj odpovede za pomoc učiteľov a rodičov, prečo je dieťa také, aké je, koľko rozmanitých príčin, koľko rôznych životných príbehov môže dieťa ovplyvniť. Citlivý prístup ku každej

6 Makarenko, A. S.: Vybrané pedagogické spisy. Kniha štvrtá. Bratislava, ŠN 1951. s. 62.

osobnosti dieťaťa je v pionierskych kolektívoch základnou požiadavkou výchovného pracovníka. Poznatky o dieťati získavame na základe jeho prejavu, čo hovorí, čo robí, ako sa správa, týmto spôsobom získavame popisné a vysvetľujúce poznatky, ktoré nám objasňujú príčiny a pozadie jeho reagovania a konania. Vedúci potrebuje zistovať obidva druhy poznatkov o každom dieťati. Mal by vedieť, k akému typu dieťa patrí podľa svojich prejavov, aj aké sú jeho charakterické činy a vnútorný svet. Ak výchovný pracovník pozná svoje deti, ak im rozumie, ak sa v nich vyzná, tak ich môže aj úspešne vychovávať a o to nám v konečnom dôsledku ide.

b) Metódy poznávania osobnosti dieťata

Správne a úplné poznanie podstatných znakov výchovnej situácie u jednotlivcov ako aj v kolektíve zahrňujeme v pedagogickej diagnóze jednotlivca a v pedagogickej diagnóze kolektívu. Objektívne poznávanie jednotlivca je možné len induktívou cestou. Prejavy určitej vlastnosti v rôznych konkrétnych situáciách, v ktorých sa vlastnosť prejavuje a opakuje. Ide teda o poznanie a odlišnosť podstatných a nepodstatných vlastností jednotlivca. Podstatné, môžeme povedať — trvalé vlastnosti a črty jednotlivca sú motívom jeho konania a správania sa. Preto je dôležité poznať osobnosť pioniera dlhší čas. V tejto súvislosti je požiadavka stability pionierskych vedúcich a pionierskych pracovníkov vysoko aktuálna.

Podstatné vlastnosti sa prejavujú vždy v rôznych situáciách a v rôznej činnosti. Nepodstatné sa prejavujú len sporadicky a náhodile. Pritom výchovný pracovník má na zreteli to, že kvalita a kvantita charakterových čít a morálnych vlastností sa menia pod vplyvom výchovného pôsobenia, životného prostredia a rôznych situácií. Z toho vyplýva, že výsledky poznania osobnosti dieťaťa majú v danej situácii len relatívnu platnosť a že vo výchovnom pôsobení je potrebné počítať so zmenami. Nepretržité poznávanie dieťaťa dáva možnosť určiť pravdepodobný smer jeho ďalšieho vývinu. Z metodického hľadiska je dôležité ujasniť si predovšetkým oblasti poznávania osobnosti dieťaťa, ktoré môžeme analyzovať v oblasti

- A. psychiky osobnosti dieťaťa;
- B. v oblasti prostredia najmä z pozície rodiny, školy, pionierskej organizácie a ostatných výchovných činiteľov, ako aj z
- C. oblasti vzťahov dieťaťa k sebe, kamarátom, k príbuzným, k ľuďom a spoločnosti.

V naznačenej tabuľke uvádzame pomocnú osnovu pre poznávanie osobnosti dieťaťa:

A. Psychika osobnosti	Myslenie	konkrétnosť – abstraktnosť – samostatnosť – rýchlosť – postreh
	Vôľa	vytrvalosť – rozhodnosť – rozvážnosť – odvaha – bojácnosť – ovládanie
	City	živost – spokojnosť – optimizmus – výbušnosť – smútok – hnev
	Záujmy	druhy záujmov – trvácnosť – vývoj záujmov
	Schopnosti	speciálne – vlastné úsilie – rozvoj – reakcia na prekážky
	Pozornosť	sústredená – rozptýlená – roztržitá – úmyselná – presná
B. Prostredie	Temperament	prislušnosť k určitému typu: sankvinik – cholerik – melan-cholik – flegmatik
	Rodina	pomery v rodine – rodičia – zamestnanosť – ekonomika – súrodenci – vzťah rodičov k dieťaťu, škole a PO SZM
	Škola	učenie – individuálna činnosť – postavenie dieťaťa v triednom kolektíve
	PO SZM	člen PO SZM – člen aktívnu – úspechy – záujmové útvary
C. Vzťahy k sebe a ostatným	Ostatné výchovné činitele ŠD, ŠK	volný čas – súkromné hodiny – školska družina – školský klub a ostatné
	Vzťah k vlastnej osobe	sebaуведомenie – sebакритicosť – скромносť – nedôvera – povýšenosť – egoizmus
	Vzťah k učiteľom, pion. ved.	prítulnosť – ochota – svedomitosť – poslušnosť – autorita – dôvera – uzavretosť – ľahostajnosť – neposlušnosť
	Vzťah ku kolektívu	družný – aktívny – smelý – kamarátsky – ustrašený – samotár – pasívny – narušuje disciplínu
	Vzťah k príbuzným ľuďom a spoločnosti	vzťah k matke – otcovi – súrodencom – k starším – k verejnej práci

Vo všetkých označených oblastiach môžeme použiť pre poznanie dieťaťa metódy priameho poznávania, ako je metóda pozorovania, rozhovor a beseda s dieťaťom, analýza detských prác, analýza osobnosti prostredníctvom hry, analýza osobnosti prostredníctvom rôznej činnosti; a na metódy nepriameho poznávania, keď sa výchovný pracovník dozvedá od iných poznatky o dieťati. Ide tu o besedy, prípadne písomné materiály od rodičov, o rozhovory s inými výchovnými pracovníkmi, o štúdium dokumentácie.

Pri všetkých metódach je dôležitá cielavedomosť a plánovitosť. Pozorovanie má byť dlhšie, priebežné a systematické, aby výsledky pozorovania zodpovedali skutočnosti a nepodávali len matný obraz osobnosti. Z metodického hľadiska je dôležité vymedziť okruh javov, v ktorých sa dieťa najvýraznejšie prejavuje a ktoré sú dostupné výchovnému pracovníkovi natoľko, aby v priebehu činnosti detí mohol zhromažďovať potrebné poznatky o objektívnych skutočnostiach. Pio-

nierske schôdzky, výlety, hry a rôzne podujatia dávajú množstvo príležitostí k pozorovaniu jednotlivých detí. Pritom je potrebné uvedomiť si, že má byť nenápadné. Dieťa by nemalo vycítiť, že je predmetom pozorovania. Pozorovať sa môžu vonkajšie prejavy detí, predovšetkým telesné zvláštnosti, deti fyzicky zdatné, zdravé, slabšie, chorlavage. Ďalej výrazové prejavy detí, pohyblivosť detí, rýchlosť, pomalosť, primeranosť podnetu, alebo nevyrovnanosť, držanie tela, gestá, spôsob chôdze, mimika tváre a hlasový prejav. Pozorovanie konania, správania sa detí je pomerne zložité, preto je pre zjednodušenie dôležité naznačiť tri základné stránky spôsobu správania sa: aktivitu, prispôsobivosť a sociálnosť. Svojím správaním sa vstupuje dieťa do vzťahu ku kamarátom, k ľuďom a svetu. Správanie možno pozorovať v rôznych situáciach, napr. sútažení, na výlete, pri hrách, pri práci verejno-prospešnej, v záujmovom krúžku, pri športe, pri odmene, ale aj treste, na rôznych slávnostiah, v pionierskom tábore, pri táborovom ohni atď. Pozorovať pomerne presne sa dajú výkony detí v športe, práci, v rôznych rozumových hráčach a súťažiach, v kvízoch, vo vedení kroniky, nástenkách, v príspevkoch do časopisov. Z týchto výkonov je možné posudzovať schopnosti a nadanie detí, ich pohybovú pohotovosť, myšlienkovú úroveň, zvláštnosti pamäti, pozornosti, postreh, pružnosť, šikovnosť, nápaditosť a tvorivosť. Pri pozorovaní vždy ide o zistovanie objektívnych faktov a javov, preto sa musia v priebehu pozorovania prísne odlišovať javy alebo procesy od subjektívnych dohadov. Vylúčiť treba prevzaté ustálené a často nepodložené názory a neustále si uvedomovať, že kladný alebo záporný vzťah výchovného pracovníka k dieťaťu môže do značnej miery skresliť objektívnu platnosť hľadaných poznatkov.

Veľmi rozšírenou metódou poznávania dieťaťa je rozhovor alebo beseda. V pionierskych kolektívoch je zvlášť dobré prostredie pre vedenie prirodzeného rozhovoru, z ktorého môžeme získať veľa poznatkov o dieťati. Poznávací rozhovor predpokladá však dôveru k vedúcemu a najlepšie je, ak dieťa samo pocituje potrebu vyrozprávať sa. Mnohé rozhovory môžu byť úspešné len medzi štyrmi očami. Závisí od výchovného pracovníka, aby takéto situácie postrehol. Rozhovorom a besedou môžeme preniknúť do vnútorného sveta dieťaťa, spoznávame jeho zmýšľanie, názory, postoje k osobám, túžby, želania, plány do budúcnosti, nádeje i obavy, tažkosti, problémy a nepríjemné zážitky. Rozhovor však kladie napriek určitému prirodzenému postupu mimoriadne nároky na výchovného pracovníka v pionierskej organizácii, pretože je potrebné premyslieť a zrozumiteľne klásiť otázky, vedieť pohotove vyhodnocovať, objasňovať a zaraďovať odpovede do potrebných súvislostí a podľa toho usmerňovať ďalší postup poznávania dieťaťa.

Rozhovor a beseda slúžia často na doplnenie poznatkov z pozorovania. Niekoľko chceme zistiť príčiny konfliktu medzi pionierom a kolektívom, alebo zistiť motív určitého spôsobu správania sa, alebo zistiť príčinu malého sebavedomia pioniera. Podľa cieľa, ktorý sledujeme, pripravujú sa aj otázky. Beseda sa môže uskutočniť

pri rôznych príležitostiach: môže to byť plánovaný rozhovor na doplnenie vlastného pozorovania alebo spresnenie poznatkov, alebo bezprostredne po priestupku dieťaťa, beseda s časovým odkladom po oznamení, že s ním chce výchovný pracovník hovoriť, alebo pri náhodnej príležitosti na vychádzke, na ihrisku, na exkurzii, alebo pri náhodnom stretnutí. Beseda nemá znamenať výsluch a nesmie sa zaoberať len samými nedostatkami a priestupkami. V besede sa sledujú duševné prejavy osobnosti, citové prežívanie a celkové postoje dieťaťa k okruhom problémov.

Celkový obraz o osobnosti dieťaťa získavame aj pomocou analýzy detských prác, denníkov a kresieb. Analýzu týchto materiálov možno urobiť z hľadiska obsahového a z hľadiska formálneho. Na základe obsahu sa presvedčujeme o záujmoch, zámeroch, vývinovom stupni a úrovni myslenia. Analýza z formálneho hľadiska nás informuje o úrovni literárnych, výtvarných a odborných schopnostach a znalostiach. Odhaluje aj také znaky, ako je čistotnosť, starostlivosť, trpežnosť, vytrvalosť. Forma výtvarného, písomného a umeleckého prejavu je ukazovateľom duševného štýlu dieťaťa, jeho celkovej úrovne.

V pionierskej práci môžeme však analyzovať detskú osobnosť veľmi efektívne prostredníctvom hry. Pionierske hry sú obsiahnuté v programoch činnosti v každom pionierskom kolektíve. Dieťa prejavuje v hre všetky podstatné stránky svojej osobnosti, ako je fyzická zdatnosť, temperament, charakter a schopnosť. Pionierska organizácia SZM rozvíja obzor detí, obohacuje ich skúsenosti, formuje ich politické a kultúrne postoje, vytvára pracovné návyky, prehľbuje všetky zložky výchovy: rozumovú, mrvnú, pracovnú a polytechnickú, estetickú a telesnú prevažne formou hry. Hra je činnosť väčšinou spontánna, dobrovoľná. Psychológovia a pedagógovia v mnohých dielach dokazujú význam hry pre vývoj osobnosti. Prostredníctvom hry sa uspokojuje prirodzená potreba činnosti, realizuje sa záľuba, často sa odreaguje prostredníctvom hry zvýšené napätie. V hrách sa precvičujú a rozvíjajú telesné i duševné funkcie a vlastnosti, najmä telesná zdatnosť, pohybová pružnosť, presnosť pohybov, postrehy, všímať, pohotovosť, predstavivosť, myslenie, vôľa, sebaovládanie, schopnosť podriadať sa a dodržiavať pravidlá. „V detskom veku je hra normou a dieťa sa musí vždy hrať, i keď robí väžnu vec. Dieťa väšnivo miluje hru a treba mu v tejto väšni vyhovieť. Neposkytovať mu len čas, aby sa mohlo pohrať, ale celý jeho život treba poprestýkať hrou.“⁷ Pedagogický význam vo viacerých práciach zdôrazňuje aj N. K. Krupská, ktorá zdôvodňuje detskú hru najmä v pionierskej organizácii: „V pedagogickej literatúre sa dostatočne jasne neosvetľuje, akú úlohu má pri vypracovávaní organizačných návykov voľná hra a pritom je to otázka prvoradej dôležitosti, oveľa dôležitejšia ako otázka o detských ideáloch... Preto treba dať veľa miesta takým organizáciám, ako

7 Makarenko, A. S.: Vybrané pedagogické spisy. Kniha štvrtá. Bratislava, ŠN 1951. S. 139.

je organizácia mladých pionierov, schopných uspokojiť potrebu hrať sa, ktorú dorastajúce deti ešte neprekonali.⁸ Hru možno považovať za prípravu na prácu, za prípravu na život.

Prostredníctvom hry môžeme analyzovať osobnosť dieťaťa z rôznych aspektov a všímať si jeho telesné dispozície, silu, obratnosť, unaviteľnosť, pohybové vlastnosti, rýchlosť, presnosť, istotu, sústredenosť, pozorovacie schopnosti, rozhodnosť, vytrvalosť, kolektívnosť, vzťah k iným spoluhráčom, disciplinovanosť, odvahu, vytrvalosť, schopnosť prekonávať prekážky, čestnosť, priamosť a zodpovednosť. Pri vedení a organizovaní hier treba rešpektovať základné metodické pravidlá:

- Hra musí mať potrebnú dôstojnosť. Nesmie byť ohrozené zdravie detí, bezpečnosť, ani slušné vzťahy.
 - V hre sa nemôže trpieť podvádzanie a nepoctivosť.
- Výchovným cieľom hry je, okrem iného, pestovať zmysel pre čest, poctivosť, spravodlivosť a dodržovanie určitých pravidiel.
- Vybrať hru tak, aby boli všetci v kolektíve na hre zúčastneni.
 - Dbať o zachovanie dobrej nálady a posilnenie sebadôvery detí. Pri zostavovaní jednotlivých družstiev majú byť sily vyrovnané.
 - Hru treba začať rázne. Vysvetliť jasne pravidlá hry, rozdeliť úlohy a začať. Vysvetľovanie hry má byť sugestívne, aby sa získalo nadšenie pre hru.
 - Pri vysvetľovaní hry možno poukázať na uplatnenie hry v živote. Hru zasadíť do romantického prostredia.
 - Chyby sa majú vytýkať taktne, nebrať ich tragicky. Ak sa hra z nejakých dôvodov nedari (je nad sily detí, alebo nie je pre ňu vytvorená nálada), rýchle ju treba ukončiť a začať inú. Niekoľko hier má mať vedúci v rezerve.
 - Hra má byť primeraná silám detí. V hre sa nemôžu prepínať sily alebo hrať sa do vyčerpania. Hra má osviežiť, a preto sa má včas ukončiť.
 - Často opakovaná hra zovšednie. Preto treba viac hier pre rozdielne prostredie, pre rôzny počet detí i pre rôzne nálady.
 - Prehru treba bráť prirodzene. Nesmie sa trpieť posmeškovanie, znechutilo by to účastníkov hry. Pri rešpektovaní základných požiadaviek je hra významnou výchovnou metódou v detskej organizácii.

V priebehu hry si môžeme všímať, ktoré hry sa deti hrajú najradšej a najčastejšie. Niektoré deti obľubujú spoločenské hry a tým prejavujú úsilie o sebauplatnenie. Oblúbenosť pohybových hier dokazuje, že dieťa má prevahu pohybovej zložky, telesnej zdatnosti, rýchlosťi, pohotovosti a presnosti pohybu. Preferencia rozumových a poznávacích hier odhaluje prevahu rozumových záujmov, rozvoj myšlenia a pamäti. Dôležité je všímať si aj množstvo a intenzitu hry, pretože umožňuje poznať, ako hravé je dieťa, aká je silná jeho potreba uvoľniť sa a odpútať sa od povinností. Pre poznanie dieťaťa je charakteristické aj to, ako vie prehrávať, ako sa

⁸ Krupská, N. K.: O vedúcom a jeho práci s pioniermi. Bratislava, Smena 1963. s. 109.

správa po neúspechu, ako sa správa k iným, ktorí vyhrali. Odpovede na tieto otázky poskytujú poznatky o osobnosti dieťaťa. Celkový informatívny prehľad o vlastnostiach osobnosti na základe hier poskytuje aj následujúca tabuľka:

prevládajúce zložky osobnosti	I. PASÍVNI	II. AKTÍVNI		
		A. Bez zamerania na cieľ (funkčné)	B. So zameraním na cieľ	
			reprodukívne	produktívne
1. rozumová a umelecká	počúvať divať sa čítať	hrkútanie džavotanie rozprávanie si	spievat piesne hovoriť básne predčítať, hrať na hudobný nástroj, rozprávať rozprávky	lúštiť hádanky a ré-busy, rôzne pokusy a výskumy, kvízy (piškvorky), písanie poviedok, vymýšľanie príbehov, šachy
		húpať sa voziť sa	lozenie, behanie, vystupovanie, poskakovanie, korčuľovanie, lyžovanie, plávanie a i.	pohybové národné tanče, vykonávanie cvikov podľa predvečičovania a i.
			a) napodobňovanie jednotlivých pohybov a úkonov (tieskanie, štekot psa hopsanie vrabca, lokomotíva)	b) napodobivé hra na „doktora“ vojakov, rodičov kozmonautov a i. presné dramatizovanie známej poviedky
2. motorická (pohybová)			manipulačné hry s pastelinou, čmáranie po papieri, aby „ušiel čas“	c) konštruktívne obkreslovanie stavieť z kociek podľa vzoru, modelovať podľa ukážky
			hry podľa riečaniek a pesničiek	kresliť podľa vlastných nápadov, stavat, modelovať, vystrihovať
3. sociálna (či to á)		spoločné pobehovanie a hádzanie lopty, hra „štastie“	koľo mlynské, zlatá brána detské hry s presne určenými pravidlami	naháňačky, vybíjaná hra na tretieho, futbal, hádzaná, dáma, šach a i.

Klasifikácia detských hier (podľa Kocha a Matějčka, 1960)

Zborník materiálov z celostátejnej konferencie PO SZM.

Praha, Mladá fronta 1974, s. 36.

Tento uvedený prehľad ako aj ďalšia analýza osobnosti prostredníctvom rôzno-rodej činnosti v pionierskych kolektívoch, ako je pracovná činnosť, brigády, plne-nie podmienok výchovného systému pre iskry a pionierov, treba chápať komplexne vo všetkých súvislostiach a pri použití viacerých metód spoznávania dieťaťa.

c) *Triedenie poznatkov a vydelenie záverov*

Pomocou uvedených metód získavame určité informácie o deťoch, ktoré dávajú súhrnný pohľad na osobnosť. Získané poznatky je užitočné logicky utriediť a zazna-menáť vonkajší obraz osobnosti, kde sa zapisujú telesné osobitosti, výrazové prejavy, spôsob správania a výkony. Psychické vlastnosti a mechanizmy, ktoré tvoria jadro osobnosti a nakoniec vplyvy, ktoré na osobnosť pôsobia, s ktorými sa dieťa vyrovnáva a ktoré spoluurčujú jeho konanie.

Zhrnutie poznatkov o osobnosti dieťaťa v pionierskej organizácii je možné a osvedčuje sa formou zvláštnych pedagogických záznamov. Pioniersky vedúci si viedie týmto spôsobom evidenciu výsledkov poznávania jednotlivých pionierov. Správnosť hodnotenia osobnosti závisí od schopností vedúceho urobiť celkové hodnotenie na základe čiastkových faktov z rôznych výchovných situácií, od množ-stva získaného a evidovaného materiálu, od konkrétnosti a presnosti údajov a sústavnosti záznamov. Správne vedené pedagogické záznamy umožňujú vedú-cemu plánovať dlhodobé výchovné opatrenia, priebežné sledovanie výsledkov a zabezpečovať vhodné nápravné opatrenia. Takto sa stáva pedagogický záznam súčasne východiskom pre výchovnú prácu. Má mať tieto údaje:

1. osobné dátá pioniera,
2. výstižný záznam pozorovaných javov,
3. objektívny záznam o motívoch konania, správania sa, o príčinách,
4. výchovné opatrenia, ako sa prejavujú v ďalšom živote dieťaťa. Záznamy sa môžu písat na voľné listy alebo v zošitoch, kde je pre každého pioniera venovaný určitý počet strán. V zázname sú zachytené podstatné a typické vlastnosti osob-nosti, ktoré určujú celkový profil osobnosti dieťaťa, sú základom štruktúry osob-nosti a podmieňujú rozvoj a kvalitu vývoja osobnosti. V každom dieťati sa usilu-jeme hľadať to, čo je v ňom najlepšie. Objektívne poznanie osobnosti dieťaťa po-máha každému výchovnému pracovníkovi skvalitniť jeho pedagogické pôsobenie a dosahovať úspechy v komunistickej výchove.

Ak zhrnieme poznatky vyplývajúce pre pedagóga a pionierskeho vedúceho vo vzťahu k poznaniu osobnosti pioniera ako objektu výchovného pôsobenia, ukazujú sa tieto základné aspekty:

1. Sústavné skúmanie detí pionierskeho veku v rôznych podmienkach a súvislo-stiach. Pozorovať deti v práci školskej i mimoškolskej, pri hrách a zábavách, na výletoch ako aj v individuálnej činnosti.

2. Poznanie biologických, fyziologických ako aj psychologických osobitostí detí pionierskeho veku. Zvlášť sa orientovať na vekové osobitosti toho vývinového stupňa, s ktorým konkrétnie pracujeme.
3. Poznanie individuálnych zvláštností svojich pionierov, s ktorými sa zoznámime prostredníctvom učiteľov, najmä triednych, rozhovormi s rodičmi, ale aj vlastným pozorovaním a na základe vlastných skúseností z práce s pioniermi.
4. Oboznámenie s rodinným prostredím svojich pionierov na základe rozhovorov s deťmi, rodičmi, učiteľmi.
5. Vedenie záznamov o svojich pionieroch, v ktorých sa majú zachytiť prednosti i nedostatky dieťaťa, jeho domáce pomery, celkový vývin, záujmy a schopnosti.

2. Procesuálna stránka formovania osobnosti dieťaťa prostredníctvom Výchovného systému pre ľskry a pionierov

Najvýznamnejším činiteľom pri formovaní osobnosti dieťaťa je výchova. Pôsobenie výchovy ako dôležitého vonkajšieho činiteľa sa však nepremieta do vedomia dieťaťa, do jeho osobnosti mechanicky, bezprostredne, ale sa pretvára, modifikuje vnútornými podmienkami dieťaťa, jeho aktívnym postojom k výchovným podnetom zvonku.

Na rozdiel od mechanického determinizmu, podľa ktorého vonkajšie príčiny určujú bezprostredne účinok svojho pôsobenia nezávisle od vlastností telesa alebo javu, na ktorý pôsobí, je tu podľa dialektického determinizmu každé pôsobenie vzájomným pôsobením, vonkajšie príčiny pôsobia cez vnútorné podmienky, pôsobenie vonkajších príčin je sprostredkované vnútornými podmienkami.

Vzhľadom na tieto skutočnosti musí sa vo výchovnom procese v pionierskej organizácii počítať s tým, aby sa pionieri aktívne, iniciatívne, dobrovoľne a samostatne mnohostrannej činnosti zúčastňovali. Už svojím charakterom — ako dobrovoľná detská organizácia, poskytuje Pionierska organizácia SZM špecifické pole pre prirodzené stotožnenie objektu so subjektom vo výchovnom procese.

Výchovný systém v pionierskej organizácii je spracovaný tak, aby poskytoval široké pole k nadväzovaniu sústavného kontaktu pionierov so životom celej spoločnosti, ktorá je žriedlom aktivity a sebauvedomenia. Pre formovanie aktívnej osobnosti pioniera ako subjektu výchovy je dôležité, aby bol tisícami nití zviazaný so životom, „aby sa pre neho zo všetkých strán stavali úlohy preň významné, príťazlivé, ktoré pokladá za svoje a na riešení ktorých sa podieľa. Je to najdôležitejšie preto, že hlavným združom všetkých mravných závod, výkyvov v správaní, je tá duševná prázdnota, ktorá sa vytvára u ľudí, keď sa nestávajú účastníkmi okolitého života, odchádzajú do ústrania, cítia sa postrannými pozorovateľmi, hotoví mávnuť rukou nad všetkým, lebo sa ich nič netýka.“⁹ Práve preto vidíme predpoklady pre

⁹ Rubinštajn, S.. L : Zásady a cesty rozvoja psychológie. Bratislava, SPN 1963. s. 117.

správne formovanie osobnosti pioniera v rôznorodej, mnohostrannej záujmovej činnosti, ktorá je úzko spätá so životom najbližšieho okolia, so životom spoločnosti. Takéto zameranie majú konkrétnie podmienky pre pionierov, ktoré sú uvedené v Pionierskych plameňoch (pre mladších pionierov) a v Pionierskych cestách (pre starších pionierov) a najmä v Dôkaze znalosti a zručnosti v 4. a 5. bode „Prospešná činnosť“. Pre starších pionierov sú tieto podmienky zahrnuté v dôkaze vedomostí, práce a tvorivosti.

Konkrétnie podmienky zahrnuté v týchto dôkazoch napríklad: „Zúčastní sa na spoločnom zbere odpadových surovín, zárobok dostane oddiel“ (pre pionierov 8–10 ročných). „Podľa pokynu oddielového vedúceho zaobstaráva s kolektívom nákupy pre starú alebo invalidnú osobu, alebo im pomáha pri iných prácach“ (pre 11–12 ročných). „Zúčastní sa s kolektívom na práci v lesnej škôlke, vo verejném parku alebo v záhrade, na zbere škodcov poľných plodín atď.“ (pre 12–13 ročných). „Zúčastní sa s kolektívom na jarnom upratovaní obce (na úprave okolia klubovne, ihriska atď.) alebo na inej verejnoprospešnej práci na zlepšenie životného prostredia“ (pre 13–14 ročných). „Zúčastní sa s kolektívom na brigáde v poľnohospodárstve alebo inak pomôže národnému hospodárstvu“ (pre pionierov 14–15 ročných), sledujú spájanie života detí s poznáním života práce dospelých a potrieb spoločnosti. Patria sem vlastne všetky úlohy z verejnoprospešnej práce, pomoc malým deťom v materskej škole a pomoc starším ľuďom, stretávanie s významnými pracovníkmi z rôznych odborov, zhотовovanie menších i väčších predmetov, modelov, organizovanie súťaží, výstav, exkurzií, prehliadok v pionierskych skupinách, okresoch alebo aj v celoštátnych podujatiach. Všetky podmienky zhrnuté v tomto úseku sú zdrojom aktívnej činnosti pionierov a poskytujú dostatok priestoru pre ich všeobecný vývoj.

Využívanie podmienok výchovného systému ako činiteľa pri aktivizovaní jednotlivca pri premene dieťaťa — objektu na subjekt výchovy vo výchovnom procese je zákonité a pre výchovný efekt jednoznačne žiaduce. Systematická činnosť pionierov v pionierskych kolektívoch sa neustále podnájuje vytyčovaním ďalších a ďalších úloh, postupných cieľov, ako o tom hovoril A. S. Makarenko. Konkretizácia a plnenie jednotlivých drobných úloh je spôsob postupnej, vždy viac a viac uvedomej samostatnej práce a vedie k pochopeniu vlastnej aktivity.

Podľa veku pionierov sa postupuje od jednoduchých úloh k zložitejším a spoločensky významnejším. Dôležité však je, že všetky tieto úlohy upriamujú pozornosť na verejnoprospešnú prácu, že pionierov vhodným spôsobom spájajú so životom spoločnosti, že ich učia všímať si svoje okolie a nezostať k ničomu, čo sa deje, ľahostajným. Týmto spôsobom sa podmienky výchovného systému stávajú motivačným činiteľom a vhodne sa utvárajú vonkajšie podmienky, ktoré sa spájajú s podmienkami vnútornými a osobnosť pioniera sa svojou vlastnou činnosťou, postojmi stáva aktívnym subjektom výchovy. Preto je dôležité, aby sa pre každú

podmienku zahrnutú v Pionierskych plameňoch a Pionierskych cestách získali pionieri, aby ju prijali za svoju úlohu, aby pochopili význam a cieľ splnenia pre kolektív, pre spoločnosť, ale aj pre seba. N. K. Krupská upozorňuje: „A či ten zber deti samy vymysleli? Nie, to im dali učitelia takúto „prítáž“. Koľko takých prítáží býva? Keby len jedna. Keď sa nad tým zamyslíme, uvidíme, že tu nešlo v podstate o nič iného, ako splniť známe učiteľove rozkazy alebo pokyny vedúceho. Deťom často ani nevysvetlili, na čo tá surovina je. Verejná práca je tá, pri ktorej si každý jasne uvedomí, chápe, že je potrebná. Zvlášť cenná je samozrejme vtedy, keď deti samy prejavujú iniciatívu... To je verejná práca, ktorá má veľký význam vtedy, ak sa robí z iniciatív samotných detí. Je dôležité, aby si deti všímali okolity život a snažili sa ho zlepšiť. To je veľmi dôležitá stránka verejnej práce.“¹⁰

Plnenie primeraných úloh, ktoré si pionieri osvojili, povzbudzuje ich iniciatívu, ak pionieri chápu, čo robia, ak to robia uvedomele a radi, tak súčasne aj premýšľajú o úlohe, ako ju splniť čo najlepšie, začínajú aj sami navrhovať spôsoby plnenia podmienok a samostatne pracujú. V samostatnej práci sa celkom prirodzene prejavuje vlastná iniciatíva. Detská iniciatíva je ďalším významným podnetom pre nepretržitú, sústavnú činnosť. Tieto skutočnosti si treba uvedomiť aj pri organizovanej činnosti v pionierskych kolektívoch, v ktorých plnia pionieri podmienky zahrnuté v Pionierskych plameňoch a Pionierskych cestách. Podmienky sú pionierom určené. Pioniersky vedúci vhodným spôsobom pôsobí na objekt svojej výchovy, pionierov, ktorí sa súčasne stávajú aktívnym pričinením subjektom výchovy. V tomto zmysle chápeme dialektickú jednotu objektu a subjektu výchovy v podmienkach pionierskej organizácie.

Výchova aktívnej osobnosti si vyžaduje cielavedomú, uvedomelú organizátorskú a pedagogickú prácu. Pritom našim krédom pri rozvoji osobnosti ako subjektu výchovy musí byť vždy zdôrazňovanie **vlastnej, samostatnej tvorivej** činnosti pioniera. V súvislosti s tvorivou činnosťou V. I. Lenin hovorí: „Nepotrebujeme bifľovanie, ale potrebujeme rozvíť a zdokonaliť pamäť každého, kto sa učí poznávať základné fakty, lebo ak komunista nespracuje vo svojom vedomí všetky získané poznatky, stane sa komunizmus prázdnou, prázdnym vývesným štítom, komunista bude len obyčajným chvastúňom. Musíte si ich nielen osvojiť, ale osvojiť si ich tak, aby ste sa k nim stavali kriticky, aby ste si nepreťažovali rozum tým haraburdím, ktoré nepotrebujete, ale obohatili sa znalosťou všetkých faktov, bez ktorých dnešný vzdelaný človek nemôže existovať.“¹¹ Týmito slovami sa prihovára Lenin k mládeži. Podľa toho treba postupovať aj vo výchovnej práci s pio-

10 Krupská, N. K.: O vedúcim a jeho práci s pioniermi. Bratislava, Smena 1963. s. 29.

11 Lenin, V. I.: O mládeži.

Bratislava, SVPL 1955. s. 252.

niermi, ak nám skutočne ide o vnútorné stotožnenie, vnútorné pochopenie a aktívne konanie, ktoré je cestou sebavýchovy pionierov.

Prostredníctvom plnenia jednotlivých podmienok zahrnutých vo Výchovnom systéme PO SZM sa utvárajú priaznivé vonkajšie podmienky pre správne výchovné pôsobenie. Vonkajšie podmienky musia byť podporované a prijímané tiež procesom sebavýchovy, to znamená aktivitou jednotlivca, zameranej na svoje vlastné sebazdokonaľovanie a sebarozvijanie: „Toto ocenenie úlohy sebavýchovy pri tvorbe ľudskej osobnosti možno plne podporiť argumentmi marxistickej teórie antropogenézy, podľa ktorej človek je v rodovom a v individuálnom smere výtvorom svojej vlastnej historickej aktivity, sebatvorenia (autokréacie)… Marxova idea revolučnej prevratnej praxe poskytuje základný argument pre zdôvodnenie sebavýchovy, bez ktorej je nemysliteľná sebaregulácia celej ľudskej činnosti, podľa životných plánov, vzorov, modelov prijatých alebo samostatne utvorených. Sebavýchova znamená činnosť na sebe samom, lebo jedine človek, ktorý je činný vo vzťahu k sebe, môže byť činný i vo vzťahu k svetu. Sebavýchova, ktorá je prácou vlastnej osobnosti na sebe samom, je takto výrazom tvorivej aktivity človeka a je dôležitou zložkou spoločenskej práce.“¹²

Proces sebavýchovy, konfrontácia vlastných predstáv s pozorovaním reálneho sveta, konfrontácia vlastných skúseností so skúsenosťami iných prelína sa celým životom pioniera. Čím sú pionieri starší, tým si tento proces viacej uvedomujú a konfrontácie sú hlbšie. Osobitne zložité sú tieto procesy v období dospievania.

Pri sebavýchove ide v podstate o úsilie jednotlivca vhodne a užitočne sa zapojiť do kolektívneho života tak, aby cítil hodnotu svojej osobnosti a aby dosiahol určité ocenenie vo svojom kolektíve i v spoločnosti.

Sebavýchova — ako vnútorný proces — znamená prácu pioniera na sebe samom, na rozhodovaní a na vlastnom konaní, znamená teda regulovanie vlastného vývinového procesu. Výsledkom tejto práce sú životné postoje, návyky, zvyky, zručnosti, adaptačné schopnosti a primerané spôsoby správania sa v konkrétnych situáciách.

V pionierskych kolektívoch najmä prostredníctvom konkrétnych podmienok v Pionierskych plameňoch a Pionierskych cestách možno naznačovať smer sebavýchovy. Naznačovať jednotlivcovovi v čom môže dosiahnuť úspech, v čom môže vyniknúť. Priateľské ovzdušie, dobrá, optimistická nálada a dôvera pozitívne ovplyvňujú sebavýchovu jednotlivca. V kruhu svojich najbližších kamarátov — pionierov môže jednotlivec bez obáv a ostychu prejavíť svoje najvnútorejšie problémy. Tu mu rozumejú, tu si konfrontuje svoje názory a postoje.

Pritom treba v pionierskych kolektívoch viesť pionierov k priebežnej seba-

12 Grulich, V. : Socialistická pedagogika a hodnoty.
Praha, Svoboda 1972. s. 33—34.

kontrole a k sústavnému sebahodnoteniu. Pionieri majú hodnotiť svoju prácu, majú sa zamýšľať nad tým, čo urobili a ako to urobili, čo sa im vydarilo, z čoho majú radosť, čo sa im nepodarilo a prečo. Ide o to, aby si zvykali zamýšľať sa nad svojím konaním. Postupne sa sebkontrola zameriava na dlhší časový úsek. Pionieri hodnotia, ako splnili svoje individuálne a kolektívne plány. „Začiatky sebkontroly vznikajú spolu s plnením prvých povinností. Pod bezprostredným dozorom starších sa dieťa naučí pozorovať samo seba. Tu je dôležité, aby sme včas zamenili bezprostrednú kontrolu jeho činnosti za kontrolu následnú. Dlhé pretrvávanie bezprostrednej kontroly vedie k osobnej zodpovednosti. Čím včasšie prevedieme žiaka na podmienky samostatnej činnosti s následnou kontrolou, tým prv sa vyvinie jeho kritický vzťah k sebe a k svojej činnosti, pri ktorom sa utvára jeho presvedčenie osobnej zodpovednosti za svoje správanie sa a za svoju činnosť.“¹³ Preto je dôležité zvýrazňovať v pionierskych kolektívoch samostatnú tvorivú činnosť jednotlivca a postupne nahradzať priamu kontrolu pionierskeho vedúceho kontrolou detského pionierskeho aktív. Celá činnosť jednotlivca sa postupne rozvíja pod kontrolou a pod vplyvom verejnej mienky kolektívu, to znamená pionierskej družiny a pionierskeho oddielu. Utvorenie správnej verejnej mienky pionierskeho kolektívu je veľmi dôležité aj pri realizácii Výchovného systému PO SZM. Potvrdzujú to i výsledky z výskumu, ktorý sme v minulých rokoch organizovali.

Mnohostranná pionierska činnosť, ktorá sa rozvíja pri splňaní podmienok výchovného systému, poskytuje v každej oblasti, či už ide o výchovu rozumovú, mravnú, pracovnú, polytechnickú, estetickú a telesnú, veľa možností pre vnútornú aktivitu dieťaťa. Plnením individuálnych alebo kolektívnych úloh sa postupne spája schopnosť sebkontroly a náročnosť k vlastnej osobe. Individuálne odlišnosti vôle sa objavujú vtedy, keď sa jednotlivec stretáva s ťažkostami a prekážkami. Vôľové prejavy detí sú v úzkej spojitosti s ich každodennou činnosťou. V pionierskom veku sa kladú základy všetkým charakterovým črtám jednotlivca.

Preto sa aj z tohto aspektu pristupovalo k vypracovaniu výchovného systému pre iskry a pionierov. Dodržiava sa tu postupnosť a náročnosť, aby pionieri vyvýiali postupne viac úsilia a dosahovali väčšie a hlbšie poznatky. Na ilustráciu si môžeme zobrať konkrétnie podmienky, ktoré sú napríklad zahrnuté v dôkaze pionierskej pripravenosti. V tomto dôkaze sú uvedené požiadavky z oblasti pionierskej organizácie, z oblasti poznávania svojej vlasti a z oblasti medzinárodnej družby.

Výchova k socialistickému vlastenectvu sa v dôkaze sleduje prostredníctvom postupného poznávania revolučných tradícii, kultúrneho dedičstva a hospodárskeho rozvoja obce, okresu a kraja až k pochopeniu významu našich národných

13 Vedenov, A. V. : Význam vnútorných protirečení a spôsoby ich prekonávania vo vývine osobnosti.

In: Štúdie o procese mravnej výchovy. Bratislava, SPN 1965. s. 103.

dejín a výsledkov, ktoré sme dosiahli v budovaní našej socialistickej spoločnosti. Pokračuje sa s postupným zoznamovaním s našou spoločenskou štruktúrou a politickým systémom tak, aby pionieri pochopili úlohy a funkciu národných výborov, spoločenských organizácií, Národného frontu až po vedúcu úlohu Komunistickej strany Československa v našej socialistickej spoločnosti.

Konkrétne úlohy zamerané na výchovu k socialistickému vlastenectvu sú v Plameni vytrvalosti pre pionierov 10—11 ročných tieto: Pionier má poznať revolučný boj pracujúcich a protifašistický zápas nášho ľudu za národné oslobodenie v obci alebo meste. Ďalej sa má pionier zúčastniť so svojím kolektívom výletu alebo hry, ktoré sú organizované pre poznanie revolučných tradícií a besedy s účastníkmi bojov pracujúceho ľudu proti vykoristovateľom, alebo má navštíviť múzeum robotníckeho hnutia.

Tieto požiadavky sa stupňujú a pre pionierov 14—15 ročných sú zahrnuté v Ceste činov takto: Pionier má vysvetliť, na akých zásadách je vybudovaná ČSSR (na rozdiel od burzoáznej republiky) a jej medzinárodné postavenie v triedne rozdelenom svete. Podľa pokynov vedúceho oddielu sa má zúčastniť prípravy brannej hry ideoovo zameranej na počest niektorého významného výročia (ČSSR, KSČ, KSS).

Pri splňaní týchto úloh pionieri iniciatívne, aktívne vystupujú, v tom sa teda prejavujú ako subjekt vo výchovnom procese. Zúčastňujú sa na prípravných práchach, rozmyšľajú o tom, akým spôsobom budú úlohy plniť, navrhujú rôzne možnosti. V priebehu splňania úlohy každy podľa svojich sôl a schopností môže a má sa prejavíti iniciatívne v tom smere, ktorý mu najviac vyhovuje. Tu sa rešpektujú slová N. K. Krupskej: „Pri práci kolektívu možno všetkých rovnako zaťažovať, každý pracuje primerane svojim silám. Treba rozmyšľať, ako má byť organizovaná družina, aby každé z detí dalo v zmysle verejnej práce, v zmysle práce pionierskej organizácie maximum toho, čo je schopné dať a nebolo pritom preťažené. Je dôležité dať dieťaťu primeranú prácu.“¹⁴

V každej podmienke zahrnutej vo výchovnom systéme ide o dôkladné a hlboké pochopenie podstaty, pionieri musia plne pochopiť a stotožniť sa s jednotlivými úlohami, lebo vtedy sa stávajú subjektom vo výchovnej práci. Preto nemožno a neslobodno postupovať náhlivo, formálne, len pre efekt, lebo týmto spôsobom sa môže správny zámer pri vypracúvaní výchovného systému len znehodnotiť. A takýchto chýb by sme sa v pionierskej organizácii už nemali dopúšťať.

Veľa podnetov poskytuje Výchovný systém pre rozvoj osobnosti vo vzťahu k výchove proletárskeho internacionalizmu, ktorú chápeme v dialektickej jednote

14 Krupská, N. K.: O vedúcom a jeho práci s pioniermi.
Bratislava, Smena 1963. s. 41.

s výchovou k socialistickému vlastenectvu. Sú to dve stránky jednej mince. Navzájom sa prelínajú a dopĺňajú.

Práve v pionierskych kolektívoch je utvorené prirodzené prostredie pre rozvoj jednotlivca, v ktorom je možné prvé pramienky pozitívnych internacionálnych vzťahov rozvíjať a upevňovať v každodennej činnosti, názornými príkladmi je možné v úplnej nerozlučnosti pochopiť lásku k svojej vlasti s internacionálizmom. Pionierske kolektívy dnes už majú veľmi rozšírené kontakty s pioniermi v Čechách a naopak. Tu už získavajú vzájomné vzťahy celkom konkrétnu a jasnú podobu. České deti sa učia poznávať Slovensko, krásu Tatier, budovateľské úspechy slovenského ľudu a slovenské deti sa učia poznávať krásu, história českej krajiny, učia sa milovať Prahu, naše spoločné hlavné mesto.

Vzájomná hrdosť na bohatstvo krajiny, na kultúrne hodnoty, výdobytky socializmu, konkrétnie vzájomné poznanie pionierov sú výsledkom sústavnej družby detí, ktorá je zakotvená aj vo výchovnom systéme. V konečnom dôsledku sa však týmto spôsobom realizuje veľmi záslužná práca v oblasti výchovy k proletárskemu internacionálizmu.

Výchova k socialistickému vlastenectvu a proletárskemu internacionálizmu postupuje ďalej organizovaným upevňovaním družby s pionierskymi organizáciami socialistických krajín a so svetovým pokrokovým hnutím detí a mládeže. Pokračuje poznávaním objektívnej skutočnosti triedne rozdeleného sveta až k pochopeniu významu proletárskeho internacionálizmu pre upevnenie socialistického spoločenstva, pre boj národov proti imperializmu a vojne.

Výchova k socialistickému vlastenectvu a proletárskemu internacionálizmu pomáha deťom v konečnom dôsledku pochopiť aj spôsoby riešenia hlavného protirečenia súčasnej epochy, protirečenia medzi socializmom a kapitalizmom. Prostredníctvom konkrétnych podmienok vo výchovnom systéme vede sa pionier od živelného odporu k nespravidlovej vojne k uvedomelému poznaniu skutočných príčin vojen, k poznaniu, že ich vznik je zakorenéný v samotnej podstate kapitalizmu. Takto sa pionieri presvedčujú, že jediná cesta na zabezpečenie trvalého mieru na svete je v upevňovaní socialistickej sústavy a v postupnom prechode ľudstva k socializmu.

Konkrétne podmienky uvedené vo výchovnom systéme prostredníctvom ktorých sa formuje subjektívny činiteľ výchovy — pionier, zamerané na výchovu k proletárskemu internacionálizmu, sú pre mladších pionierov zahrnuté v okruhu: Medzinárodná družba pionierov. Začínajú sa jednoduchými úlohami. Napríklad pre pionierov 8–10 ročných sú určené tieto úlohy: Pionier má vedieť, že aj v iných krajinách sú pionierske organizácie, zhromažďuje so svojím kolektívom obrázky a údaje o týchto organizáciách.

Postupne sa požiadavky zvyšujú, pionier sa má v ďalšom období zúčastniť s oddielom besedy o práci Pionierskej organizácie V. I. Lenina, má poznať zástavy

socialistických krajín a znaky ich pionierskych organizácií. Má sa zoznámiť so zmenami, ktoré nastali vo svete po druhej svetovej vojne. Starší pionieri, 12—15 roční, majú vysvetliť význam Veľkej októbrevej socialistickej revolúcie, majú si dopisovať, individuálne alebo kolektívne, s pioniermi zo socialistických krajín, majú poznať význam a poslanie Varšavskej zmluvy, majú vedieť vysvetliť triedne a politické rozdelenie sveta.

Jednotlivé podmienky v celom komplexe sú stimulom pre rozvíjanie mnohostrannej činnosti pioniera, v ktorej sa harmonicky, v dialektickej jednote spája dieťa ako objekt a subjekt výchovy. Pri splňaní konkrétnych úloh sa sústavná činnosť pionierov neustále podporuje vhodnou motiváciou. Motivačný prvok zahrnuje už v základnom poňatí všetky podmienky vo výchovnom systéme PO SZM, pretože obsahujú vnútorné napätie, kontinuitu a vzájomnú spätnú väzbu. Ľahšie podmienky nadväzujú na ľahšie, zložitejšie a náročnejšie. Týmto spôsobom obsahujú už prvé podmienky, zárodok druhých a ďalších, pretože je prirodzenou túžbou a usilím každého jednotlivca, aby získaval ďalšie stupne poznania, aby po splnení jednej úlohy postupoval k zložitejšej, pri ktorej získa a objaví nové skutočnosti, po ktorých aj vnútorne túži. V podstate nik nechce zostať na jednom stupni. Preto je dôležité toto vnútorné úsilie organizovaným spôsobom podporiť najmä vytyčovaním postupných perspektív a vhodnou motivačiou.

V každej ľudskej činnosti má motív, kvôli ktorému sa vykonáva, význačné miesto. Nie je tomu inak ani u detí. Aj deti svoju činnosť v pionierskych kolektívoch vykonávajú z určitých pohnútok. Preto sa v priebehu realizácie konkrétnych úloh využíva v pionierskej organizácii príťažlivá motivácia, akou sú rôzne tematické expedície. Veľmi kladne bola napríklad hodnotená „Expedícia za prvými pioniermi“, ktorá bola vyhlásená pri príležitosti 50. výročia založenia Pionierskej organizácie V. I. Lenina, veľká pionierska hra „Za červenou hviezdou“, ktorá sa organizovala pri príležitosti 50. výročia vzniku KSC, alebo pionierske podujatia organizované v roku 25. výročia vzniku PO SZM. Všetky tieto podujatia sú vyvrcholením činnosti a ústredným bodom, na ktorý sa v určitom čase upriamuje všetka činnosť pionierov pri splňaní podmienok výchovného systému. Dôležité je, aby jednotlivé drobné úlohy sa v konečnom dôsledku spojili do jednej veľkej, celospoločensky významnej úlohy, súťaže alebo hry. To je správna cesta, ako spojiť jednotlivca s kolektívom. Pri každej podmienke treba klásť dôraz najmä na vnútorné, hlboké osvojenie a pochopenie úloh. Výchova, vyzdvihovanie kladných morálnych vlastností a odsudzovanie záporných javov sa podporuje sústavným hodnotením samotných pionierov vo svojich kolektívoch. V tejto súvislosti nám ide o to, aby jednotlivec pocíťoval zodpovednosť za svoje konanie, aby sme v pionierskych kolektívoch vypestovali verejnú mienku, pretože, ako hovorí N. K. Krupská: „Je dôležité vykovať komunistickú pioniersku morálku, aby deti vedeli,

prečo sa majú správať tak, a nie inakšie. Posudzovanie detských činov bez všetkých trestov s vylučovaním z organizácie by malo veľký význam. Deti sa majú učiť samy rozpoznávať, čo je dobré a čo zlé.“¹⁵ Pod vplyvom správnej verejnej mienky kolektívu je jednotlivec nútenský konfrontovať svoje vystupovanie, konanie, správne hodnotiť svoju prácu a činnosť, pracovať na sebe samom, to znamená formovať svoju osobnosť.

V pionierskej organizácii išlo a ide o to, aby si deti prostredníctvom bohatej činnosti osvojovali na jednej strane poznatky, zručnosti a návyky a na druhej strane aby sa tiež zasahovalo do sféry, ktorá pôsobí na motívy konania, na spôsob vyberania hodnôt, kvalitu potrieb, dynamiku činnosti, teda na základné činitele, ktoré osobnosť utvárajú. Preto sme sa sústavne usilovali a v posledných rokoch sme ešte zintenzívnil skúmanie vzťahu pionierov k svojej organizácii, k svojim pionierskym podmienkam, reagujeme na vedecké poznatky o osobnosti dieťaťa a neprestajne ich konfrontujeme s praktickou činnosťou pionierov. Nie je náhodné, že pri skúmaní realizácie výchovného systému v pionierskych skupinách a oddieloch na Slovensku máme vo výskume zahrnutý materiál od 2754 pionierov, ktorý sa vzťahuje na súčasnú činnosť a život detí v pionierskych kolektívach. Na základe týchto spracovaných výsledkov, z ktorých vychádzame aj v tomto príspevku, sa ukazuje, že podmienky výchovného systému pre mladších a starších pionierov sú z pedagogického hľadiska významným prínosom k systematickej a organizovanej práci v pionierskych kolektívach. Výchovný systém PO SZM môže byť pri dodržiavaní správnych výchovných zásad, metód a foriem práce učinným činiteľom pri procese zjednocovania objektu a subjektu výchovy v podmienkach pionierskej organizácie.

Výchovný systém pre iskry a pionierov poskytuje veľa možností aj pre porovnanie, konfrontáciu, poznávanie klúčových faktov, overovanie poznatkov v praktickej činnosti a týmto spôsobom vlastne tiež pôsobí na procesuálnu stránku formovania osobnosti. Pionieri si utvárajú vlastný postoj k okolitému životu a spoločnosti. „Snaha celkom stotožniť jednotlivca so spoločenskou skutočnosťou a jej poznaním je pre podmienky vedecko-technickej revolúcii neplodná. Jednotu treba hľadať vo vnútornej ucelenosť každého jednotlivca: vychovať z každého človeka vychovávateľa seba samého, urobiť z objektu výchovy subjekt vlastnej výchovy, z človeka vychovávaného, človeka vychovávajúceho sa, z výchovy seba-výchovu“.¹⁶ Tieto skutočnosti sú zohľadnené aj vo výchovnom systéme v pionierskej organizácii, lebo každá podmienka, ktorá je zahrnutá v Pionierskych plame-

15 Krupská, N. K.: O vedúcom a jeho práci s pioniermi.

Bratislava, Smena 1963. s. 43.

16 Richta, R.: Civilizácia na rázcesti.

Bratislava, VPL 1968. s. 100.

ňoch alebo Pionierskych cestách dáva dostatok predpokladov pre to, aby sa z objektu výchovy stal subjekt vlastnej výchovy, aby sa každá podmienka v konečnom dôsledku stala mocným motivačným stimulom pre vnútorné formovanie osobnosti. Táto procesuálna stránka stotožňovania objektu a subjektu v procese výchovy je podmienená nielen samotnými konkrétnymi podmienkami pre pionierov, ale aj kvalitou prácou výchovných pracovníkov, ktorí v konečnom dôvode harmonicky organizujú, zlaďajú, usmerňujú vonkajšie vplyvy pri rešpektovaní vnútorných dispozícií, teda vlastného „ja“ a uvedomele pôsobia na formovanie osobnosti v pionierskom kolektíve. Je to práca bezpochyby veľmi záslužná, náročná, ale aj radostná, lebo pomáha vychovávať najmladších občanov našej socialistickej vlasti a tým zabezpečuje jej budúcnosť v zmysle uznesenia XVI. zjazdu KSČ.

Uvedená problematika je bezpochyby veľmi zložitá, ale napriek tomu sme v tomto príspevku ukázali význam poznania osobnosti dieťaťa v podmienkach pionierskej činnosti, naznačili sme cieľ, postup, metódy a spôsoby poznávania osobnosti dieťaťa. Na konkrétnej činnosti v pionierskych kolektívoch, v ktorých sa uplatňuje výchovný systém pre iskry a pionierov, sme analyzovali plnenie jednotlivých podmienok zahrnutých v Pionierskych plameňoch a Pionierskych cestách so zreteľom na formovanie osobnosti ako objektu i subjektu vo výchovnom procese. Mravné formovanie osobnosti dieťaťa, zdokonalovanie výchovných postupov je v súlade s požiadavkami našej socialistickej pedagogiky a socialistickej spoločnosti, preto uvedené konkrétné spôsoby a návrhy majú pomôcť našim pedagogickým a mládežníckym pracovníkom skvalitniť svoju prácu v Pionierskej organizácii SZM. Zlepšenie činnosti v našej najmladšej organizácii je vecou srdca i rozumu nás všetkých, je našou budúcnosťou a súčasne i naším vkladom pri výchove socialistického, angažovaného občana našej krajiny.

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА В УСЛОВИЯХ ПИОНЕРСКОЙ
ОРГАНИЗАЦИИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО СОЮЗА МОЛОДЕЖИ

Мария Бренчичова

Резюме

Автор предлагаемой работы доц. д-р Мария Бренчичова, канд. пед. наук, решает актуальную проблематику с общественно-политической и педагогической точек зрения. Изучаемая проблематика анализируется в согласии с постановлениями ЦК КПЧ в области школ и воспитания. Автор исходит из материалов XV съезда КПЧ и утвержденного Проекта дальнейшего развития чехословацкой воспитательно-образовательной системы. Учитывая основные педагогические цели, автор разрабатывает приведенную проблематику в следующих сферах:

1. Познание личности ребенка;
2. Процессуальная сторона формирования личности ребенка последством воспитательной системы октябрят (искр) и пионеров.

В первой области проблем исходит из марксистского подхода к пониманию личности, в котором подчеркивается взаимосвязь индивида (отдельной личности) и среды. Анализируется личность ребенка с точки зрения возрастных и индивидуальных особенностей.

Подробно разрабатывается методика познания личности ребенка и подчеркивается, что пионерские работники должны знать:

- a) основные характеристические черты личности ребенка и его включение в рамках коллектива;
- б) соответствующие методы познания;
- в) классифицировать сведения и сделать из них заключения.

В отдельных частях приводятся основные группы детей с типическими свойствами, особенное внимание обращается на функцию и образование детского актива. Характеристика детских групп связывается с конкретных узнанием в практической деятельности и в проявлениях детей.

Одновременно обращается внимание также на способы воспитателей, которые можно применять в образовательно-воспитательном процессе.

С точки зрения узнавания личности ребенка особенно важными являются методы узнавания, которым автор уделяет соответствующее внимание и в наглядных таблицах приводит способ познания и перечень методов. Для практического применения важна классификация сведений о ребенке и выводы, которые сделал автор.

Во второй части работы разбирается процессуальная сторона формирования личности ребенка последством воспитательной системы для октябрят (искр) и пионеров. Обосновывается значение воспитательной системы для коммунистического воспитания детей и молодежи. На отдельных пионерских доказательствах и условиях наглядно иллюстрируются формирование личности ребенка с учетом нравственного формирования.

В заключении автор подытоживает общую проблематику и подсказывает дальнейшее направление педагогической деятельности в Пионерской организации Социалистического Союза Молодежи.

GESTALTUNG DER PERSÖNLICHKEIT DES KINDES UNTER BEDINGUNGEN DER PIONIERORGANISATION DES SOZIALISTISCHEN JUGENDVERBANDE

Mária Brenčičová

Resümee

Die Autorin der zitierten Studie Doz. Dr. Mária Brenčičová, CSc. löst die aktuelle Problematik vom gesellschaftspolitischen sowie vom pädagogischen Standpunkt. Die erforschte Thematik wird im Einklang mit den Beschlüssen des ZK der KPČ auf dem Gebiet des Bildungs- und Erziehungssystems analysiert. Sie stützt sich auf die Materialien des XV. Parteitags der KPČ.

und auf das genehmigte Projekt der weiteren Entwicklung des tschechoslowakischen Bildungs und Erziehungssystems. Hinsichtlich der grundlegenden pädagogischen Zielsetzungen wird die angeführte Thematik in diesen Bereichen erarbeitet:

- 1) Erkennen der Persönlichkeit des Kindes;
- 2) Prozessartige Gestaltung der Kinderpersönlichkeit durch das Erziehungssystem der Jungpioniere und Pioniere.

Im ersten Problembereich wird vom marxistischen Standpunkt der Persönlichkeitsentwicklung hervorgegangen, in dem die Beziehung zwischen dem Einzelwesen und der Umwelt betont wird. Die Persönlichkeit des Kindes wird im Hinblick auf die Besonderheiten der Altersgruppen und der Individualität des Kindes analysiert.

Ausführlich wird die Erkenntnismethodik der Kinderpersönlichkeit erarbeitet, wobei für die Mitarbeiter der Pionierbewegung die folgenden Punkte als wichtig betont werden:

- a) das Erkennen der grundlegenden Charakterzüge der Kinderpersönlichkeit und ihrer Eingliederung in das Kollektiv;
- b) das Erkennen zutreffender Erkenntnismethoden;
- c) die Erkenntnisse eingliedern und Schlüsse ziehen.

In den einzelnen Teilen werden die grundlegenden Gruppen von Kindern mit typischen Eigenschaften angeführt; besondere Aufmerksamkeit wird der Funktion und der Bildung des Kinderaktivs gewidmet. Die Charakteristik der Kindergruppen wird mit der konkreten Erkenntnis in der praktischen Tätigkeit und in den Äusserungen der Kinder selbst verbunden.

Es wird dabei auch auf das Verfahren der Erzieher hingewiesen, das sie im Bildungs- und Erziehungsprozess anwenden können.

Vom Standpunkt der Erkenntnis der Kinderpersönlichkeit sind die Erkenntnismethoden wichtig, denen die Autorin Aufmerksamkeit widmet. In Tabellen werden die Erkenntnisweisen sowie der Überblick der Methoden veranschaulicht. Für die praktische Verwendung ist die Gliederung der Erkenntnisse über das Kind und die Schlussfolgerungen, so wie sie von der Autorin angeführt werden, wichtig.

Im zweiten Teil wird die prozessartige Gestaltung der Kinderpersönlichkeit mittels des Erziehungssystems für Jungpioniere und Pioniere analysiert. Es wird die Bedeutung des Erziehungssystems für die kommunistische Erziehung der Kinder und Jugendlichen begründet. In den einzelnen Pionierbeweisen und Bedingungen wird die Gestaltung der Persönlichkeit des Kindes anschaulich illustriert mit Bezug auf die ethische Gestaltung.

Zum Abschluss wird die gesamte Problematik zusammengefasst und es werden weitere Wege der pädagogischen Tätigkeit in der Pionierorganisation des Sozialistischen Jugendverbandes ange deutet.